भर्तृहरी नाटकनां गायनो.

"મોરબી આર્ય સુબોધ" નાટક મંડળીને માટે.

બનાવનાર.

વાઘજી આશારામ—ઓઝા.

મોરબીના રહીશ ગ્રંથકર્ત્તા.

(આવૃત્તિ [illegible] થી.)

अमदावाद.

બીને કાંટે યુનિયન પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ.

સંવત ૧૯૪૬—સને ૧૮૯૦.

કીંમત ૨ આના.

૪૨૩૨

भर्तृहरी नाटकनां गायनो.

ઇશ્વરસ્તુતિ.

રાગ કલ્યાણ.

શ્રી જગતપતિ, પ્રભુ આપ સન્મતી, ભર્ત ભૂમિ ભ્રાત માટે
કીધી આ કૃતિ.—ટેક.

શૂર પૂર નેક ટેક નીતી પ્રીતી ન્યાય,
સ્વદેશાભિમાન એના બાળોમાં પ્રગટાય; શ્રી૦
ધીર વીર સંપી સુખી રૈયત ને રાય,
કળા ને કૌશલ્ય પાછાં હતાં તેવાં થાય; શ્રી૦
આર્ય સુબોધ હીતનો બોધ દેછે દેશ વિદેશ,
પ્રાચીનને અર્વાચીન ખેલો ભજવે ધારી વેશ; શ્રી૦
વીર કરૂણા ને શૃંગારનો દેતી ચીતાર,
ભાઇઓ ગ્રહણ કરશો જેમાં રૂચી તમારી સાર; શ્રી૦
ગુણના ગ્રાહક દેશી મીત્રને વિનવે પ્રીતી પુર,
માફ કરી આ મનમાં લેશો, દોશ કરીને દુર; શ્રી૦

રાગ બરવાનો જીલ્લો.

ભરથરી ખેલ ચાલો, આજરે ભજાવીએ;—ટેક
નારી દુરગુણ નખ શીખ, દરશાવિએ;
બોદ્ધ સારો આપી એક, ફરજ બજાવીએ; ભરથરી.
પ્રીત કરી નારી પ્રેમે, ફુલી ન ફસાઇએ,

સાહસીક કામ કરી, સુખ ન ગુમાઈએ,
અવીચારે કામ કરી, અતી પસતાઇએ; ભરથરી.

નટી— (માહ્યુમન શ્યામ.) એરાહ.

દીધી બક્ષીશ નરને નારી ચમત્કારી રે,
નારી ચમત્કારી રે, સતીછે પ્રાણ પ્યારીરે—દીધી. ટેક.
કમલ નયની મુખ અમૃત બાણી,
બાળા સંસાર પુરૂષનો દે સુધારી રે— દીધી.
જોરે કુસંગે કામની બગડી,
આ અવતાર ગયાજ જાણો હારી રે— દીધી.
પુરણ ભાગ્યોદય હશે જે પુરૂષનો,
તેનું ઘરબાર શોભાવે સતી સારી રે— દીધી.

રૂષીઓ— રાગ.

(નાથ કૈસે ગજકો બંધ છોડાયો. એ રાગ.)
આરતી તારી ઉચરીએ, નિરંજન આરતી તારી.
ઉચરીએ—ટેક.

સરવ વ્યાપક તુજ ચેતન શક્તિ, વર્ણન શું તેનું કરીએ,
શુદ્ધ હૃદયથી જોરે આરાધીએ, તો ભવસાગર તરીએ; ની.
ગોગ યગન સમાધી ધરી ધ્યાને, લક્ષ વિશે નવ ડરીએ,
અકળગતી પરાપાર પિતુ તારી, વાણીથી શુંરે વિસ્તરીએ. ની.
રચના યથાયોગ્ય આરે જગતની, મહીમા તારો ઉર ધરીએ;
દીન વચન પ્રભુ અલ્પ સ્વીકારો, કાવ્યે કથન શું કરીએ; ની.
પીંગળા—(કેટલુંક ભાષણ થયા પછી દાસીને કહે છે.)

ગજલ.

(ઇંદ્ર સભામાં ગવાતી ઢબની.)

નારીના કટાક્ષ પાસે પુરૂષ છે ગુલામ,
હાવ ભાવને કરીને, હરીયે પુરૂષ હામ;
આ ભ્રકુટીનો વિલાસ, આરે મંદ હાસ્ય,
મધુર વચન મંદ ગતી, નાખે પુરૂષ પાસ;
રણને વિશે બાણુ કોટી, નર નિવારે શુર,
આ કટાક્ષ બાણુ દાસી, પાડે યોધ પૂર.

આર્યા.

સુણુ દાસી મુજ પ્યારી, આવે જ્યારે મહેલ નૃપ મારે;
પ્રપંચ એવો કરવો, જાણે હું છું પતિવ્રતા ભારે.
દાસી—(કેટલુંક ભાષણુ સામ સામું થયા પછી),

ગજલ.

(ઉપરની ઢબની.)

બાઈ આપનું શરીર તરૂણુ વયનો બાગ;
યોવનમાં વેલી સર્વે, ફુલીછે અથાગ;
અંગછે સુવર્ણુ રંગ નેત્ર મોહ બાણુ;
કમલ મુખ ચંદ્ર પ્રભા, શું કરૂં વખાણુ;
કામ દેવની પ્રીયા જે, નામ છે રતી;
તેહથી અધીક રૂપ, ધારે મુજ મતી;
ચાલ આપ ચાલો, ત્યારે હંસની ગતી;
આપ જેવી પ્રીયા દીસે, ભાગ્ય ભુપતિ.
(ત્યાર બાદ ભર્તૃહરી પ્રવેશ કરેછે અને બેઠા પછી તેના પ્રતે પીંગલા બોલે છે.)

પીંગલા—રાગ (શીદ અકળાય બેની)

સદા રહો પાસ પીયુ, સદા રહો પાસ;
નયનના વિલાસી મારા સદા રહો પાસ. ટેક.
સભા વિશે જતઓ પીયુ, મુકી આ અવાસ;
ખાન પાન તજી બેસું, રહી હું ઉદાસ. સદા.
પુરૂષનો વેશ કરી, રહું હું હજુર;
કહોતો એ કરૂં પણ, રીતીથી દુર. સદા.
એક તન વિશે બેઉ, તન જો સમાય;
તુરત તે કરૂં સ્વામી, પણ એ ન થાય. સદા.
ચંદ્રને ચકોર સંગ, દીપને પતંગ;
મયુરનો ઘન સંગ, પ્રીતી તણો રંગ. સદા.
હવે જો વિશેષ પીયુ, રે'શો હુંથી દૂર;
નકી પ્રાણ ત્યાગું મારો, જાણો નૃપ ઉર. સદા.

ભર્તૃહરી— રાગ સીંધાનો કનરો.

તારૂણી તુજથી નથીરે જુદાઈ, શશી વદની સુખ પામું
હું આંહીં. તારૂણી. ટેક.
વદન મનોહર, તારૂં લલીતા, સૌરભ અંગ જઘન સુ-
ખદાઈ; શશી વદની.
ભ્રકુટી વિક્રમ સ્મિત અતી વિભ્રમ, નિરખી પ્રીયા ભુલું
સરવેરે કાંઈ; શશી વદની.
તીનસો સાઠ ત્યાગી તુજનેરે ચાહું, તુજ વણ મુજ
ક્ષણ કલ્પ સમજાઈ; શશી વદની.

સારંગ.

પીયુ કરનાં મોજ વિલાસ, બદન અલગ જબ કરત જુદાઈ

લાઈ, તન મન સબ દુખદાઈ. પીયુ ટેક.

તુમ જબ જાત સભામેં છાંડકર, તલપ તલપ જીયજાતબિરહસેં પ્રેમ પીછાનો ચતુર નૃપ મેરે (૨) તુમ બીન નરવર મેં હું સદા ઉદાસ. પીયુ.

ભર્તૃહરી—(સ્વગત)

રાગ બરવાની ઠુમરી.

જનમ્યો જગમાં તે વૃથા જનમ્યો,
જેને કામ સંગાર પીછાન નહીં. જનમ્યો. ટેક.
મૃગનયની નીતંબન સ્પર્શ કર્યા,
કદી આયુષ સર્વ અસાર થઈ; જનમ્યો.
જો સુખ નાર વિલાસ વિશે રહ્યું,
તે સુખ અન્ય વિશેજ નહીં. જનમ્યો.

રાગ ઝીંઝોટી.

પ્રીયાકા સમાગમ સબસેં હે પ્યારા, ટેક.
રતીકે શ્રમસેં પરસેત બીંદુ, માનો શોભત હે તારા;
ભારી નીતંબ પરી ઉર ઉપર અંગે ચંદનકી ગારા, પ્રીયા૦

ભરથરી—

એક નારી જગતમાં પ્યારી, કમલ વદની પ્રીય
ચંપક વરણી. નારી. ટેક.
કમર પાતળી ચરણ ઉપડતાં, સ્તનો ભારે લચકાતી;
ઠુમ ઠુમ કદમી ગોર નવોઢા, મંદ ગમની શ્રમ ખાતી. એક.
રૂમઝુમ ફરતી હસતી રંભા, અંગ મરોડ બતાવે,
રાજમેહુલને વિનાયે પ્રમદા, કહો કોણ શોભાવે. એક.

પીંગલા—(દાસી પ્રત્યે)

ગજલ.

ઈંદ્રસભામાં ગવાતી હબની.

જા સખી તું વેગે બેલી, લાવ અશ્વપાલ;
આવ સદ્ય થાય મારી, શાંત કામ જવાળ.
મોહ્યું એથી મન મારૂં, રાખું તેથી યારી;
જીવ જહાન માહરો છે, શુણુ સખી પ્યારી.

દાસી—અહહ બાઇ એહ તર્ક, નથી ઘટીત આપ;
અતી પવીત્ર આપ સ્વામી, શીદ ધરોછો પાપ.
નીચ સંગ યારીમાં, ન થાય ફળ સારૂં;
સુજ્ઞ થઇને કરો બાઇ, કાર્ય આ નઠારૂં.

પીંગલા—મારી સાથે શું છે તારો, ધર્મ તું વિચાર;
અશ્વશાળા સદ્ય શોધી, ખોળી લાવ યાર.
મુર્ખ મોહોટો એછે પણ, જાણે ભોગ વિલાસ;
એના સમ સુખ કદી, મળે ન સ્વામિ પાસ.

દાસી—પવિત્રતાનો ધર્મ ત્યાગ, કાં કરોછો બાઇ;
દિલ દિધેલ સ્વામિ સાથે, ના રખો જુદાઇ.
જો કદાપિ નૃપતી જાણે, આવું દુષ્ટ કાજ;
કુળ મારૂં ખોદી કાઢે, ભૂપ પુન્યરાજ.

રાગ સીંધાને કનરો.

આમ વિચાર વિના શું બોલે, પ્રીત ધરી દાસી તુજને મે
રાખી; આમ. ટેક.

કપટ તજીને ગુપ્ત જણાવું, મદનની મોજ તુંને મેં ભાખી પ્રી.
જોરે વિશેષ બોલીતોતુજને,કરીશએહાલહું આરોપ નાખી. પ્રી.

દાસી— **ગજલ.**

(ઇંદ્ર સભામાં ગવાતી ઢબની.)

કોપ શીદ કરોછો બાઇ, આજ્ઞા શીર ચઢાવું;
મુર્ખ સંગ યારી કરી, રહેશે તો પસતાવું.
ભર્તૃહરી દેશ પતિ, ગુણી વિધાવંત;
તેવા પ્રાણનાથ તજી, આવી રાખો ખત.

પીંગલા—(કેટલુંક ભાષણ થયા પછી દાસી તેડવા જાય
છે ત્યારે.)

રાગ બીહારીની ગજલ.

સુણ સખી જાયછે તું, તેડવાને કાજ;
એમ નહીં આવે યાર, મુર્ખ શીર તાજ.
ભોજનની લાલચે, એ આવશે સતાબ;
માટે એવું કહી એને, લાવ બીન દાબ.

દાસી—એમાં કે'વું નહીં પડેરે, બાઈ મુને કાંઇ,
જુગતી સરવ જાણું, સાચી આપ નામ ગાઇ.
આટલો મેં વખત કાઢયો, આપ કેરી પાસ;
મારી એ પ્રતિતી કેમ, બાઈ નહીં આપ.

દાસી—(અશ્વપાલને તેડવા જાયછે ત્યારે રસ્તામાં વિ-
ચાર કરતી જાયછે.)

રાગ આશાગોડી.

કામછે દુષ્ટ વિકારી, અહા પ્રભુ કામછે દુષ્ટ વિકારી;
ઇંદ્ર સમાન પતિ અતિ સુંદર, અશ્વપાલથીછે યારી. આહા.
ત્રણુસો ત્યાગી એકજનેચાહે, તેનાચિત્તમાંછે જારછીનારી. આ.
ધીકભાઈ તુજને ધીક તારી બુદ્ધિ, વિપરીતવાત વિચારી. આ.

(શાંતીરામ રાજાને અમરફળ આપવા આવેછે ત્યારે આશીર્વાદ આપતો આવે છે.)

ત્રોટક.

વર માલવ દેશ તણા ભુપતિ,
સુખ સંપતિ પામી ટળો વિપતી;
નૃપ રાજ તમારૂં અખંડીત રે,
દ્વીજ એટલી આશીશ પંડીત દે.
શત પૂત્ર અને શત કોટી ધની,
ચકવે નૃપ રાજ રહો અવની;
પ્રતીપાલન ભૂપ પ્રજાનું કરો,
તમને નિતી ન્યાય સદાય વરો.

ભર્તૃહરી—(રાણીને અમરફળ આપતી વખતે)

રાગ ઝીંઝોટી જંગલો.

(પનીયાં મેં કેસે તો ભરૂં, છોટી નણંદીયાં એ ચાલ.)
ફળ એક વિપ્રથી મળ્યું, પ્રીયા મોરીરે; ટેક.
પ્રાશન આનું કર પ્રીતેથી, દુખ તવ મૃત્યુનું ટળ્યું; પ્રી૰
નર યા નારી આ ફળ ખાતાં, અમરતા પામે એ ખરૂં. પ્રી૰

પીંગલા— રાગ નટ કેદાર.

પીયુ ફળજ સુંદરરે, પ્રાશન આપ કરો પ્રિય મારા. પીયુ. ટેક.
આપ અમર થઇ તખતે બીરાજો, પ્રજાહીત પીયુ કરશો;
હું છું નાર અમર શું થાઊં, અરજ મારી ઉર ધરશો. પીયુ.

ભર્તૃહરી— રાગ ગોડી આશા.

લગની તુજથી લાગી, પ્રીયા મારી લગની તુજથી લાગી. ટેક.
તુંને ચક્ષુથી દેખું ત્યાં સુધી, હું રે જીવું બડભાગી; પ્રીયા.
તારો વિયોગ થયે તુર્ત પામું, ખેદ હું થઈરે અભાગી. પ્રી.
તે માટે તુજને અમર હું ચાહું, રહે સદા મુખ આગી. પ્રી.

પીંગલા—(રાજા ફળ આપીને જાયછે ત્યારે પછી સ્વગત.)

રાગ દેશ.

સાચો મારોછે, જે, શોખી પુરો પ્યારો, તેને ફળ આતો
દેશું. સાચો. ટેક.
અમર થશે છેલ યારજ મારો, આપશે સુખને વીલાસ. સાચો
એને મળ્યા વણ દિન એક વીતે, ચીત્ત મારૂં થાયછે ઉદાસ. સાચો

(પીંગલાના કેહેવાથી ભર્તૃહરી પોતાના ભાઈ વિક્રમાદિત્યને દેશ નિકાલ કરેછે ત્યારે વિક્રમાદિત્ય બોલે છે.)

વિક્રમાદિત્ય— માલીની છંદ.

નથિ નથિ નથિ સ્વપ્ને, દુષ્ટ સંકલ્પ કીધો;
નથિ નથિ નથિ નીતી, ઉપરે પાય દીધો;
અચરજ અતિ પામું, બંધુ આ શું કહો છો;

મુજ નિતિ રિતિ જાણો, વેમ ક્યાંથી લહો છો;

ગજલ. (ઇંદ્રસભાની ઢબની.)

(તુંમને મેરી લાસકી મટ્ટી ખરાબકી. એ ચાલ.)

એ શું બોલો છો ! વિવેક બાત ભરથરી ?
એ શું વદો છો વડીલ, જીભથી કરી !
એ શું કહો છો માતુ, પીંગલાનારે પ્રભુ !
મૂજ વિશે આવી બુદ્ધિ, આરાધો શંભુ !
સમુદ્રે મર્યાદા બાત, હજુ મુકી નથી;
અગનિની શિખારે બાત, અધો ગઇ નથી;
સૂર્ય માંહે અંધકાર, હજુ થયો નથી.
સિંહણ સુત તૃણ ખાવાને, હજુ ગયો નથી;
હંસની ગતીરે, કાગવત્ થઈ નથી;
સંત ચિત્તમાંથી દયા, હજુ ગઈ નથી;
પશ્ચિમ હજુ સૂર્ય ઉદય, થવું નથી થયું !
કાષ્ટ ટેક તોડી જળમાં, નથી ડુબી ગયું !
માતુનો વાત્સલ્ય પ્રેમ, નથી હજુ ઘટ્યો;
આપનો વિચાર આવો, ક્યાંથારે થયો !

ભર્તૃહરી— (વિક્રમ પ્રત્યે)

ક્ષત્રી કલંક કેમ લેશેરે—એ રાહ.

વિક્રમ—

શુણ સ્ત્રી જીત ભરથરી ભૂપ ઉજ્જેની તારી માં ન રહુંરે.
રાખ ચતુરાઈ રહે હવે ચુપ, ઉજ્જેની.

હવે માક્ષવાનું અન નહીં ખાઉં; ઉજેની.
વેગે અરણ્યમાં ચાલ્યો હુંતો જાઉં. ઉજેની.
ધિક ધિક લપટાણો મતિ મંદ. ઉજેની.
ફટ ફટ સમજ્યો ન નારી ફંદ. ઉજેની.
ફસ્યો પીંગળાના પાપી પંઝા માંય. ઉજેની.
વાગે ત્યારે સંભારજે તેનો ઘાય. ઉજેની.
ચાલ્યો જાઉં સાચો ક્ષત્રી ધરી હામ. ઉજેની.
તારી ઉજેનીમાં ટકવું હરામ. ઉજેની.

લાવણી.

(અધબીચ મોબત તોડી બે દરદી દીવાના, એ ચાલ.)
ભરથરી ભ્રાતા વિચારીને તમે, કરો હું ઉપર કોપ;
વણ અપરાધે, (૨) તમે વદો વચન આરોપ, ભરથરી. ટેક.
છો શિર છત્ર, (૨) નવ લોપુ નીતી ધર્મ;
બંધુ પત્ની મમ માતછે, કેમ કરૂં અવિહિતજ કર્મ. ભરથરી.
કટુ વચન બાણુ, (૨) શીરપર મુકોમાં કાપ;
આગળ વાત વિચારતાં ભાઇ પામશો પશ્ચાતાપ. ભરથરી.
પાંડવમાં ધર્મ, (૨) લક્ષ્મણને જેમ રઘુવીર;
કનક ભક્તિ તેમ માહરી, નવ જાણો બંધુ કથીર. ભરથરી.
ગણું આપ સેવ, (૨) મુક્તિ દાતા મનમાંય;
બ્રહ્મરસ ભોગી ભ્રષ્ટ થઈ, ક્યમ તુચ્છ વિષયને ધાય. ભરથરી.

ગુણસુંદરી— (વારાંગનાને અશ્વપાળ ફળ આપી જાયછે ત્યારબાદ ગુણસુંદરી દાસી સાથે વિચાર કરે છે.)

ગુણસુંદરી.— રાગ ખંભાત.

(ડોલેરે જોબન મદમાતી ગુજરીયાં, એ ચાલ.)

અમરફળ આવ્યું આ, શું તેનું તો કરવું રે;
આપણે ખાવુકે આતો, રાજાને જઇ ધરવુંરે. અમર.ટેક.
આરે અવતારે હુંતો, નાયકા કહાવું રે;
મુરખે એ આપ્યું મુંને, અમર શું થાવું રે. અમર.
નીચ કર્મ આવું સદા, અમર થઈ કરવું રે;
ભર્તૃહરી ભૂપને એ, જઇને મારે ધરવું રે. અમર.

(રાજાની પાસે અમરફળ આવેછે ત્યારે તે જોઇને.)

ભર્તૃહરી—(રાણીનું બધું કપટ જણાયા પછી કહેછે.)

(નારાયણ નરસિંહ નરોતમ, પુરશોતમકો ધ્યાન ધરોરે) એ રાગ.

જે ચપળાને ચીતવું નીશદીન, તે મુજથી બેદીલ રહેરે. જે.
ભલે ભામની જાણો સાચી, નથી થતી એ સાચી રે.
ક્રોડ ઉપાયે કરો યત્ન પણ, કામ પ્રગટતાં કાચી રે.
એકજ કામની ઇચ્છા એને, એકજ સુખની પ્યાસી રે;
ઝેર હૃદયમાં મુખમાં અમ્રત, જણાશે જુઓ તપાસીરે. જે.
છે અબળા પણ નરની ઘાતક, કઇ નર કરતી ઉદાસીરે.
ભોળપણે ભૂલો ખવરાવે, નિચ નરક નિવાસીરે. જે ચપળા.

ભર્તૃહરી— ગજલ.

અયે કમજાત પીંગલા તેને બહોત દગા દીયા.
ભાઇ જેસા ભાઇ મેને દેશ નીકાલ કીયા. અયે કજાતમ.
તેરેપર ઇતબાર રખા, તે બુરા કીયા.
જન્મમેરા આજ તેં ખરાબ કર દીયા. અયે કમજાત.

કપટ વચન બોલ કહતી, આઓ મેરે પીયા.
જાર કર્મ ગુપ્ત કરતી, ધીક ધીક ત્રીયા. અયે કમજાત
નિર્દોષ મેરા બંધું, માલવ દેશસે ગયા.
નઠોર કઠોર નારી જાત, દીલમેં નહીં દયા. અયે કમજાત

માલીની છંદ.

વચન સરવ સાચાં, વિક્રમા બંધુ તારાં
શ્રવણ યુગલ કાચાં, કામથી ભ્રાત મારાં.
વગર સમજ કાઢયો, વીર તુંને વિદેશે;
ભરથરી નૃપ ભૂલ્યો, ભામનીને ભરોશે.

ભર્તૃહરી—(પોતાના મનમાં પશ્ચાતાપ કરેછે.)

રાગ કાલીંગડો.

સ્ત્રીયકું મનવા ધીક ધીક હે,
મેરે બડી ઉસીકે મન ઠીક હે. સ્ત્રીય. ટેક.
જીને સંગે મેં રાત દીનોકું,
લપટ રહ્યા સો અલીક હે. સ્ત્રીય.
પ્રીયા કીની મેં પીંગલા તુજકું,
દગા દીયા તુજે ધીક હે. સ્ત્રીય.
રાજ તજી અબ શીવકું રટનાં,
એહી તરન ભવ શીખ હે. સ્ત્રીય.

રાગ ઝીઓટી.

છોડદે અભિમાન, માન અબતો મનવા મેરા ! છોડી. ટેક.
રાજપાટ સબ જુડે જાનો, ક્યું તુંમ હોત હેરાન,
નારી પ્યારી નહીં હે તેરી, મત કરના ગુમાન; માન અ.

જુઠી પ્રીત જગતકી દેખી, મત ભુલે નાદાન;
બાહીર રંગ રૂપકું દેખી, મત હોનાં ગુલતાન; માન અ.
ચલ જંગલમેં ભેખ ધરેંગે, તજી જગત તોફાન;
જગત સ્વપનસે જાગ્રત હોજા, ગુરૂસે લેનાં જ્ઞાન. માન અ.
(ભર્તૃહરી રાજનો ત્યાગ કરી જંગલમાં જાયછે. ત્યારે પ્રધાન બોલેછે.)

પ્રધાન— **ગજલ.**

તુંમ ચલે કફની પેહેરકે, હમકુ કીયા કીસકે હવાલે. ટેક.
તુંમ ચલોગે ઈસિ બાજુપે, હમ પીવે બીખકે પ્યાલે;
રાજા મત કરના ઐસા, તેરા પ્યાર દીલું સાલે. તુંમ.
તુંમ બીના એ પ્રજા, સબ હોજાહી બે હાલે;
રૂદન કરતી તુજ પ્રીયા, મત ગલે કફની ડાલે. તુંમ.
બેહાલ કરકે સબકું, પ્યારા અબ ભેખ ના લે;
એસે ચલકે ઇહાંસે, કયું ગલેમે તોક ડાલે. તુંમ.

ભર્તૃહરી— **રાગ સદર.**

હમ જાતે જંગલકે બીચ, જુઠી હે રાજકી જંજાલ; ટેક.
સાધન આપના છોડકે, ઈધર મત હોના બે હાલ;
હે લખલાનત ઓરતકું, મત ગુમાના ઉસસે કાલ. હમ.
બેહેતર હે સ્ત્રી દીલસેં, કભી હોવે ઝેરી ખ્યાલ;
અબ રાજ હમ નાંહી કરે, તુમ રાજ અબ સમાલ. હમ.

પીંગલા— **લલીત છંદ.**

અરર સ્વામિરે, શું હવે કરૂં, અતિ નિષીદ્ધ મેં કર્મ આચર્યું.
શિયળ ભંગમાં, પાપ ના ગણ્યું; સુખ અખુટ મેં આપનું હણ્યું.

દિઅર વિક્રમા, નિર્મળા મતિ; તૂજ વિષે થઈ દુષ્ટ હું અતિ.
મન ગમ્યાં સદા, ભોગવ્યાં સુખો; ક્યમ સહ્યાં હશે રાનનાં દુઃખો.
સુરજ આથમ્યો, માળવા તણો; ઉચરતા બધે ત્રાહરે જનો.
થઇ ઉજેનિરે, તું અનાથરે; કકળતો રહ્યો, સર્વ સાથરે.
દવ ઉઠો મને, બાળી નાખતું, જનુની પૃથવીરે, વા સમાવતું.
અરર શું કરૂં, ક્યાં જઈ પડું; મર્ણ સહાય થા, આવી દુંકડું.

દાસી— **લલિત.**

ધિરજ ધારીને, બાઈ સાવધ; સબળ થઇ કરો, ક્લેશનો વધ.
નિર વહ્યા પછી, વ્યર્થ શોચના; નહિ થયું થયું; તે થશેજ ના.
અતિ પ્રચંડછે જવાલ કામની; શિયળવૃતિ ત્યાં, જેવી દામની.
સુર મુનીશ્વરો જોગીને જતી; ભ્રમિત સર્વની, થાય જ્યાં મતી.
અબળ જાતીની, શી વિસાત ત્યાં; રડી રડી કરો, આંખ લાલ કાં.
નહિ લલાટના, લેખરે મુકે; સમય મૃત્યનો, નિજ ના ચુકે.
ચતુરછો વિચારી, જુઓ તમે; ફળ કશું હવે, દેહને દમે.

પીંગલા—સૌમિત્રી શોચનો ત્યાગ કરો હવેરે. એ રાગ.)

શૃંગારમાં ડુબાવિતી, તમેજ મુને;
પીયુને તજાવનાર વેરી, અલંકાર શૃંગાર. એ ટેક,
હિરા મોતી જડીત્ર કંકણુ દુર જાઓ;
પોખરાજ રત્નહાર અદ્રશ્યજ થાઓ. પીયુને.
જરિઅન સાડી ચુડામણી બળી જાઓ.
રૂપ દેહીનું બળીને ખાખવત થાઓ. પીયુને.
અરે કાંપ મૂક્યો મુજ હૃદયમાં કાપ,
અરે બાજુબંધ ઉપજાવ્યો તમે તાપ, પીયુને.

શ્વેત વસ્ત્ર સાડી દાસી, લાવે તું આ વાર;
પ્રભુને શરણુ થવું ઉતારી શૃંગાર. પીયુને.
શીયળ ભંગના પાપ થકી મુને ઇશ.
મુક્ત કરશે દિનાનાથ અરપું એને શીશ. પીયુને.

દાસી— **રાગસદર.**

ધારીએ વિમળ મતિ મોક્ષનીરે બાઈ,
પ્રભુ પ્રેમ પામવાને થાઓરે તૈયાર.
શુદ્ધ હૃદયથી જોડો પ્રભુ સંગે પ્રીત,
જેથી ભવ પાર ઉતારશે ખચિત્ત. પ્રભુ પ્રેમ.
જુઓ પાર ઉતરવા ભેખ ધર્યો ભુપ,
મિથ્યા પંચ ભુત અષ્ટિનામ રંગ રૂપ. પ્રભુ પ્રેમ.

ભર્તૃહરી ગોરખ પાસે ભેખ લેવા જાયછે અને ત્યાં જોગીઓ ગાયછે.

જોગીઓ— **લાવણી.**

ધરો નિરંજન ધ્યાન, નાથ તૂમ ધરો નિરંજન ધ્યાન. ટેક.
સદા તુમ ભણો ભેખકે જ્ઞાન, રટો તુમ ગુરૂ મછંદરનામ.નાથ,
ફુકડ તુમ કરો બુંટીયા પાન, સમાધી સુખકીલે નીસાન.નાથ.

ભર્તૃહરી-(નીચેની લાવણી. બોલતો બોલતો રાણી પાસે આવેછે.

લાવણી.

(સુકરીત કરના હોય સો કરલે કો જાણે કલકી. એ ચાલ.)
દેખા નહીં કછુ સાર જગતમેં દેખા નહીં કછુ સાર;
મોહ બીશે મત લપટો યારો, દેખા નહીં કછુ સાર. ટેક.
ચોદ ચોકડી રાજ મીલે, પન ત્રસ્નકા નહીં પાર;
ભોગ ભોગતેં ઇંદ્ર અપસરા ત્રપ્તી નહીં લગાર;
ત્રપ્તી નહી લગાર જગતમેં.

જુઠા રંગ રૂપમેં ભુલી, કીડા કરત ગમાર;
રૂપ વીર્ય બલ નાશ હુવા તબ, નહીં હે અપની નાર,
નહી હે અપની નાર જગત; મેં.
પ્યારી મેરી જાની પીંગલા, હુબ રહા એકતાર;
તોભી કીયા કૃતઘ્ની રાની, અશ્વપાલકું યાર;
અશ્વપાલકું યાર; જગતમેં.
અલ્પ બખતકા એહી તમાસા, દુખહે અપરંપાર;
બેશક ઈસકા ત્યાગ કરો તુંમ, ફેર પસતાના યાર;
ફેર પસ્તાના યાર; જગતમેં.
એહી ભરથરી નાર ભરૂંસે, ભૂલિ હુવા ખુવાર.
એહી ભેખસેં જગત શીખ દઉં, નવ હુઓ સંસાર;
નવ હુઓ સંસાર; જગતમેં.

મૈયા ભીક્ષા દેદે.

(ભર્તુહરી ભેખ ધારણ કરી રાણીઓ પાસે ભીક્ષા માગવા જાયછે, તે દરમ્યાનમાં દાસીઓ આવી વિનતિ ગુજારે છે.)

રાગ મરશીયા.

(હાય વોયરે પાનીને ધમકા મચાયા એ રાહ.)

હાય, કેમ આ સહેશે ઉજની રંડાપો. સહશે ઉજની રંડાપો;
ધણી થઇછે રાજાજી માફ રાખો. (ટેક.)
બાણું લક્ષ માળવાના છો સ્વામી, કામ કોડીલા રૂપે ન ખામી;
ગૌર અંગે ભભૂત શી જામીરે, હાય કેમ આ સહેશે ઉ૦
એક બાજુ ક્ક્ષા તમારી રૂએ, ચંદ્રકળા ચોધારાં નીર ચુએ;
બાપુ સુખે ન આજ કોઇ સુએરે, હાય કેમ આ સહેશે ઉ૦

મેહેલ મેહેલે વિલાપ છાયો છે, પવન શોકનો સઘળે વાયોછે;
કળકળતાં બાઇઓને ભાઈઓ છેરે, હાય કેમ સહેશે ઉ૦ ૩
ખાંધે લટકી શી ભગવી આ ઝોળી, આવ્યા વસ્ત્ર ક્યાં ગેરૂ ઝબોળી;
હાય હઈડામાં પ્રગટાવી હોળીરે, હાય કેમ આ સહેશે ઉ૦
કેવું કમલાક્ષી મુખડું પડયુંછે, ચિત્ત મોટા દુઃખોમાં ચડયુંછે;
જાણે માનવીનું ઉજ્જુ મડુંછેરે, હાય કેમ આ સહેશે ઉ૦ ૫
નથી વિક્રમભાની કંઈ આશા, કીધા કરમે એવારે તમાશા;
એણે બીજાં જંગલ કયાંઈ વાસ્યાંરે, હાય કેમ આ સહેશે ઉ૦૬
ધણી નોધારાં અમને કરોમાં, આવું અણધાર્યું પગલું ભરોમાં;
જોગી જીવતાં ચિત્તામાં ધરોમાંરે, હાય કેમ આ સહેશે ઉ૦૭

પીંગળા—રાજા ગુરૂની આજ્ઞાથી રાણી પાસે ભિક્ષા માગવા જાયછે ત્યારે રાણી બહારથી અલેક એવો શબ્દ સાંભળી રૂદનાલાપથી દાસી પ્રત્યે કહેછે.

રાગ ભોપાલી કલ્યાણ.

અલેખ જગાકે દ્વારે ખડો જોગી. ટેક.
એ સ્વામીન બીન અન્ય ન કોહુ, આયો માગન મમ ભોગી. અલેક.

પીંગલા— **શોરઠની ગજલ.**

પીયા દીનનાર પરે બાડા, ઐસા જુલ્મ કયું પલમેં કરદીયા. ટેક.
જો બદનકે રક્ષન લાખથે, વો બદન પરી અબ ખાખહે;
ઇસિ ચશ્મસેં મેં કેસે દેખું, ચશ્મ આપને તો ફુટાદીયા. પી.
યહ કફની ધારન દેખકે, મુઝે જલ્ત આતસ દીલમેં;
બેહાલ હોતી હું દેખકે, તુંમને ભેખ ધારન કયું કીયા. પી.

રાગ ભરથરીનો.

(જનુંની જીવોરે ગોપીચંદની એ રાગ.)

ધીક યુવા ધીક મુજને, ધીક કામ વિકારજી;
જેણેરે ભુલાવી મુને સત્યથી, કર્યા નીચ વીચારજી;
ભેખરે ઉતારો રાજા ભરથરી.

ક્ષમા કરોરે રાજા રંકછું, નારી અજ્ઞાન જાતજી,
અન્ય વખત આવું નહીં કરૂં, લાજ્યાં માતને તાતજી;
ભેખરે ઉતારો રાજા ભરથરી.

ભર્તૃહરી—

કપટ રૂપી રાણી પીંગળા, એ શું બોલે વચનજી,
રાજરે તજ્યું તુજ કારણે, જો વિચારીને મનજી;
ભીક્ષા દેને મૈયા પીંગલા.

તુંરે ખોટી ખોટું રાજ છે, ખોટો સારો સંસારજી,
અલખ જગાવું વને એકલો, જેથી પામું ઉધારજી;
ભીક્ષા દેને મૈયા પીંગલા.

પીંગલા—

રહોતો રાજા રસોઈ કરૂં, જમતા જાઓ સ્વામીનાથજી,
ક્ષીરરે નીપજાવું ક્ષણુ એકમાં, જમીએ આપણ સાથજી;
ભેખરે ઉતારો રાજા ભરથરી.

મઢીરે કરાવું રંગ મહોલમાં, રાખું ગુપ્ત અવાસજી,
જેમરે જાણે નહીં જગતમાં, કરશું ભોગ વિલાસજી;
ભેખરે ઉતારો રાજા ભરથરી.

ભર્તૃહરી—

મેહેલરે તારાને રાણી શું કરૂં, કેવો શુભ અવાસજી,
ક્ષારરે ભોજન તારૂં રાણી શું કરૂં, નથી ભોગની આશજી;
ભીક્ષા દેને મૈયા પીંગલા.
વાસી જંગલના જોગી અમે, નહીં ગ્રામમાં વાસજી,
વિષની વેલાથી અલગો રહું, નહીં નારીનો પાસજી;
ભીક્ષા દેને મૈયા પીંગલા.

પીંગલા—

એ શું બોલોછો રાજા સુલક્ષણા, મારા પ્રાણ આધારજી,
જોગણ રૂપે સાથે ફરૂં, નવ તરછોડો નારજી;
ભેખરે ઉતારો રાજા ભરથરી.
ભગવાં જોઈ રાજા ભરથરી, દાવાનળ દીલ થાયજી;
મારું કહ્યો ન મારા કંથજી, લાગે દેહમાં લાયજી;
ભેખરે ઉતારો રાજા ભરથરી.

ભર્તૃહરી—

વધુંરે શું વદે રાણી પીંગલા, કરૂં અરે કેટલો ઉચારજી,
બંધુ જેવોરે બંધુ તજ્યો, માર્યો વચનનો મારજી;
હવેરે રાજને રાણી હું શું કરૂં.

પીંગલા—

અરધ દેહીરે રાજા અમતણી, અરે હવે થઇછે અંગારજી;
કામીરે અંધ પીંગલા પાપણી, મૃતકને મારોમાં મારજી;
ભેખરે ઉતારો રાજા ભરથરી.

વાંકીરે વીધાતા મુંને ભુલવી, લખીયા લેખ તે લલાટજી,
આનુંરે પ્રાયશ્ચીત હવે હું શું કરૂં, મારગ આપો પૃથ્વીમાતજી;
ભેખરે ઉતારો રાજા ભરથરી.

ભર્તૃહરી—

બંધુરે મારો લધુ વિક્રમ, આદીત વત શુદ્ધ આપજી;
કુડુંરે કલંક પાપી પીંગલા, તેં મુકાવ્યું અમાપજી,
હવેરે રાજને રાણી હું શું કરૂં.

પીંગલા—

ત્રણસો નારીરે અન્ય આપની, માલવપતી મહારાજજી,
એકને કારણ એને નવ તજો, પાપી પીંગલાને કાજજી;
ભેખરે ઉતારો રાજા ભરથરી.

ભર્તૃહરી—

મોહ છોડીદે રાણી પીંગલા, પ્રીતે કર સતસંગજી,
સગુંરે નથીરે કોઇ કોઇનું, આ સંસાર પતંગજી;
ભીક્ષા દેને મૈયા પીંગલા.
દેતી હુંતો ભીક્ષા દે મુને, નહીકર કરૂં પ્રહ ત્યાગજી;
ગુરૂજી મારારે રોષે થશે, ચાલી જાય જમાતજી;
ભીક્ષા દેને મૈયા પીંગલા.

રાણી ચંદ્રકળા— ઇંદ્રસભાની ગજલ.

(જફાવો સીતમકું સજાવારહું; એ રાગ)
રાજાજી જંગલમાં, બલે તમે જાઓ;
પ્રથમ મુજને મારીને, સુખીઆરે થાઓ;

લીધો જોગી વેશ, સુકોમલ દેહ;
એકાએક અમને, શાને દીયો છેહ;
શું છે અપરાધ, અમારો કહો;
વિનારે સબબ, પ્યારા દીલને દહો;
ગલે નાંખું હાથ, જોગી પ્રાણનાથ;
અમો છું પતિવ્રતા, તુમારી સંગાથ;
નહીં બેશી રહીશું, ચાલીશું સંગ;
જીવતર અમારૂં શાને કરોછો ભંગ.

ભર્તૃહરી— છંદ માલીની.

નથી નથી અપરાધી, બાઈ તું નીર્પરાધી,
શિવ શિવ દુખી થા માં, મોહ વૃત્તિજ બાંધી;
તજ તજ મુજ આશા, કંથ કેમાં ઉચારી;
નથી પતિ અહિં તારો, જોગી લે તું વિચારી.
નફટ અધમ નારી, જાતને માર જુત્તિ,
અલખ ધુન લગાવું, અંગ ધારી વિભૂતી;
જગત સુખની જૂઠી, છેક, છોડી ઉપાધી,
પરવત વન ગુફામાં, સૂખ લેશું સમાધી.

કમલાક્ષી—

(મેંદી મલકે, મેરા તુર કેસી તે મીનાદાયા. એ રાગ.
અહો પીયુ મારા, થાઓ ન ન્યારા, જગતમાં જાઈ. ટેક.
જાઓ નરેશ, વિધવા વેશ, આ વયમાં દઈ. અહો.
દીધોતો કોલ, આવુંછું મોલ, હમણાં હું પ્રિયા.

જોગી સ્વરૂપ, ધારીને ભૂપ, આવ્યાછો અહીંયાં. અહો.
શીદ સંતાપો, કાળજું કાપો, પ્રીત ગયા ભૂલી.
શૃંગાર છાંડું, તપશ્યા માંડું ઝુરી ઝુરી મરૂં ફુલી, અહો.

કૂરનાકુમારી— રાગ.

(જશ્નાવો સીતમકો સજાવારહું એરાહ)
પિતાજી આ કોપ તમે શો કર્યો,
જોગી વેશ બાપુ, શીદને ધર્યો;
મરી ગઈછે માત, વળી જાઓ તાત,
પિતા ઓથ કોની છે, ઓરમાન માત;
દયા કાંઈ લાવો, આ છોરૂ પરે,
કૃપા પાત્ર હુંછું, તમારૂં ખરે;
લડાવશે લાડ, પછી મુંને કોણ,
પ્યારી પુત્રી આવો, બા કેશેજ કોણ;
કુંવારી છું હુંતો, તમારી સુતા,
વરાવી નથી કીધાં, ભગવાં પીતા;
ન બાપી કરી બાપુ, જાશો નહીં,
પીતા પાછળ નહીં જીવું હુંતો સહી;

રાગ ભૈરવી.

શુણો મારા પ્યારા પિતા, હું છું દિન પુત્રી તમારી. ટેક.
પ્યાર તજીને ભગવાંરે કીધાં, કોણ લાડે કોડે, હો;
વરાવશે, હુંછું કુંવારી, શુણો મારા પ્યારા પીતા.
માતુ મરી ગઈ છે મૂજનેરે મુકી, હવે હું જીવું છું,

પીતા તમારૂં હેત સંભારી—શુણો મારા પ્યારા પીતા.
અરજ પુત્રીની ઉરમાં ધારો, શીરછત્ર શું જોઈ સંચરો,
વનમાં વિસારી—શુણો મારા પ્યારા પીતા.

